

Π Ρ Ο Σ Φ Ω Ν Η Σ Ι

τοῦ Μητροπολίτου Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ Δανιήλ

Προέδρου τῆς *Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς*
Παρακολουθήσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Θεμάτων
τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
στήν Ἡμερίδα μέ θέμα:

“Ἡ συμβολή τῶν Ἑλλήνων Κληρικῶν
εἰς τόν Διαφωτισμόν
καί εἰς τήν ἀναγέννησιν τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν”

5 Νοεμβρίου 2009

Διορθόδοξο Κέντρο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος
(Ἱερά Μονή Πεντέλης)

Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος
κύριε Ἱερώνυμε,
Σεβασμιώτατοι καί Θεοφιλέστατοι ἐν Χριστῷ Ἀδελφοί Ἱεράρχες,
Πανοσιολογιώτατοι καί Αἰδεσιμολογιώτατοι Πατέρες,
Ἐλλογιώτατοι κύριοι καθηγητές,
Ἐντιμολογιώτατοι κύριοι κύριοι Διευθυντές τῶν Γραφείων τῶν
Ἀντιπροσωπειῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐπιτροπῆς καί τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ
Κοινοβουλίου στήν Ἑλλάδα
Ἐντιμολογιώτατε κ. Πρόεδρε τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν,
Ἐντιμολογιώτατε κ. Πρόεδρε τοῦ Εὐγενιδείου Πλανηταρίου
Ἰδρύματος.

Ἡ Διεθνῆς Ἀστρονομική Ἐνωσι ἀνακήρυσε τό διανυόμενο ἔτος
2009 ὡς παγκόσμιο ἔτος τῆς Ἀστρονομίας μέ κεντρικό θέμα: “Τό

Σύμπαν: Δικό σας νά τό ἀνακαλύψετε” ἐξ ἀφορμῆς τῆς συμπληρώσεως 400 ἐτῶν ἀπό τῆς πρώτης παρατηρήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων διά τηλεσκοπίου ἀπό τόν μαθηματικό καί ἀστρονόμο Γαλιλαῖο.

Λαβοῦσα ἀφορμή ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ἀπεφάσισε νά συγκαλέσει τήν παροῦσα Ἡμερίδα σέ συνεργασία ἀφ’ ἑνός μὲν μέ τό Ἐθνικό Ἀστεροσκοπεῖο Ἀθηνῶν καί τό Εὐγενίδειο Ἰδρυμα καί ἀφ’ ἑτέρου μέ τά Γραφεῖα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου καί τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐπιτροπῆς στήν Ἑλλάδα.

Μέ τήν συγκαλουμένη Ἡμερίδα ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐπιθυμεῖ:

1) Νά ὑπομνήσει τίς περί κόσμου διδασκαλίες τῆς Ἐκκλησίας:

α) Ὅτι τό Σύμπαν εἶναι ἔργο τῆς Σοφίας καί τῆς Δυνάμεως τοῦ Προανάρχου Τριαδικοῦ Θεοῦ, ἐφ’ ὅσον ὁμολογοῦμε καί διακηρύσσουμε: *“Σὺ κατ’ ἀρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί ”* (Πρὸς Ἑβραίους α’ 10) καί *“πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπὸ τινος, ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας Θεός”* (Πρὸς Ἑβραίους γ’ 4).

β) Ὅτι τό Σύμπαν ὡς λαβόν ἀρχὴν ἔχει καί τέλος κατὰ τὴν ἀψευδέστατη προφητεία τοῦ Κυρίου μας ὅτι *“οἱ οὐρανοὶ παρελεύσονται”* (Ματθαίου ε’ 18) καί τὴν διακήρυξι τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ὅτι μόνος ὁ Θεός παραμένει ἀναλλοίωτος καί ἀτελεύτητος *“αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτούς, καὶ ἀλλαγῆσονται· σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι ”* (Πρὸς Ἑβραίους α’ 11-12).

Ὁ ἀπόστολος Πέτρος προφητεύει ὡς ἑξῆς τό τέλος τοῦ σύμπαντος κόσμου:

“Οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται ” (Β’ Πέτρου γ’ 10).

γ) Ὅτι κατὰ τὴν προφητεία τοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου οἱ πιστοὶ *“καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ ”* (Β’ Πέτρου γ’ 13).

δ) Ὅτι ἡ δημιουργία τοῦ Σύμπαντος εἶναι ἀποκάλυψι καί φανέρωσι τοῦ ἀοράτου Θεοῦ ἢ συνοχή καί ἢ συντήρησί του μαρτυρεῖ τόν Κτίστη καί Δημιουργό, τόν Κυβερνήτη καί Συντηρητή αὐτοῦ “διότι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστὶν ἐν αὐτοῖς ὁ γὰρ Θεὸς αὐτοῖς ἐφάνερωσε. τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε αἰδίου αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους” (Πρὸς Ῥωμαίους 19-20).

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης διδάσκει, ὅτι ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν δημιουργημάτων ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει μερικῶς τόν Δημιουργόν Θεόν:

“Ἡ θεία φύσις αὐτὴ καθ’ ἑαυτὴν ὅ τι ποτέ κατ’ οὐσίαν ἐστί, πάσης ὑπέγκειται καταληπτικῆς ἐπινοίας, ἀπρόσιτος καὶ ἀπροσπέλαστος οὕσα ταῖς στοχαστικαῖς ἐπινοίαις, καὶ οὐπω τις ἀνθρώποις πρὸς τὴν τῶν ἐκλήπτων κατανόησιν ἐξεύρηται δύναμις οὐδέ τις ἔφοδος καταληπτικῆ τῶν ἀμηχάνων ἐπενοήθη. Διὸ καὶ Ἀνεξιχνιάστους τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ ὁ μέγας ὀνομάζει Ἀπόστολος, σημαίνων διὰ τοῦ λόγου τὸ ἀνεπίβατον εἶναι λογιμοῖς τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἢ πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς θείας οὐσίας ἄγει ὡς οὐπω τινός τῶν προωδευκότων τόν βίον ἵχνος τι καταληπτικῆς ἐπινοίας σημαιομένου τῇ γνώσει τοῦ ὑπὲρ γνῶσιν πράγματος. Τοιοῦτος δὲ ὢν κατὰ τὴν φύσιν ὁ ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν, ἄλλω λόγῳ καὶ ὁρᾶται καὶ καταλαμβάνεται ὁ ἀόρατός τε καὶ ἀπερίγραπτος. Πολλοὶ δὲ οἱ τῆς τοιαύτης κατανοήσεως τρόποι. Ἔστι γάρ καὶ διὰ τῆς ἐμφαινομένης τῷ παντί σοφίας, τόν ἐν σοφίᾳ πάντα πεποιηκότα στοχαστικῶς ἰδεῖν. Καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων δημιουργημάτων ὁρᾶται τρόπον τινὰ τῇ διανοίᾳ ὁ δημιουργὸς τοῦ προκειμένου κατασκευάσματος, τὴν τέχνην τῷ ἔργῳ ἐναποθέμενος. Ὅραται δὲ οὐχ ἡ φύσις τοῦ τεχνητεύσαντος, ἀλλὰ μόνον ἡ τεχνικὴ ἐπιστήμη, ἣν ὁ τεχνίτης τῇ κατασκευῇ ἐναπέθετο. Οὕτω καὶ πρὸς τόν ἐν τῇ κτίσει βλέποντες κόσμον, ἔννοιαν οὐ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τῆς σοφίας τοῦ κατὰ πάντα σοφῶς πεποιηκότος ἀντυπούμεθα”. (Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τοὺς Μακαρισμοὺς*, λόγος στ΄, P.G. 44, 1268).

Δηλαδή: “Τί ακριβώς είναι αυτή καθ’ εαυτήν ή θεία φύση κατά την ουσία της, και ξεπερνάει κάθε σκέψη για να την καταλάβουμε, επειδή είναι απρόσιτη και απλησίαστη για τις στοχαστικές σκέψεις. Και για του ανθρώπους δέ βρέθηκε ακόμη καμιά δύναμη για την κατανόηση των ακαταλήπτων, ούτε επινοήθηκε καμιά μέθοδος για να κατανοήσουν αυτά που είναι αδύνατον να κατανοηθούν. Γι’ αυτό κι ο μέγας Απόστολος αποκαλεί «ανεξιχνίαστους τούς δρόμους του Θεού» (Πρός Ρωμαίους ια΄33), φανερώνοντας μ’ αυτό τό λόγο πώς είναι άπάτητος μέ συλλογισμούς ο δρόμος εκείνος, που οδηγεί στη γνώση της ουσίας του Θεού. Γιατί κανείς μέχρι τώρα από όσους έχουν προοδεύσει στον έναρτο βίο, δέ μās φανέρωσε μέ τρόπο καταληπτό κάποιο σημείο για τή γνώση του όντος, που είναι πάνω από τή γνώση. Μέ τό να είναι αυτό που είναι κατά τη φύση, ο πάνω από κάθε φύση, γίνεται καταληπτός και βλέπεται μέ άλλην έννοια ο άόρατος κι άπερίγραπτος. Κι είναι πολλοί οί τρόποι αυτής της κατανόησης. Μπορείς δηλαδή και μέσα από τή σοφία που φαίνεται σε όλα, να δεις μέ τρόπο στοχαστικό Έκείνον που δημιούργησε τά πάντα έν σοφία. Όπως κατά κάποιο τρόπο φανερώνεται και στά ανθρώπινα δημιουργήματα νοερά ο δημιουργός του έργου, που έχουμε μπροστά μας, άφου στό έργο έχει άποθέσει τήν τέχνη του. Αποκαλύπτεται δέ όχι ή φύση του τεχνίτη, αλλά μόνο ή τεχνική γνώση, που ο τεχνίτης αποτύπωσε στό κατασκεύασμα. Έτσι κι όταν βλέπουμε προσεκτικά τόν κόσμο μέσα στη δημιουργία, αναπαριστάνουμε μέσα στό νοϋ όχι τήν έννοια της ουσίας, αλλά της σοφίας Έκείνου, που έποίησε τά πάντα μέ σοφό τρόπο”.

ε) Ότι ή δημιουργία του κόσμου έγινε για τό μυστήριο της διά του Ίησου Χριστού άποκαλύψεως και φανερώσεως του Θεού “ός έστιν εικών του Θεού του άοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ότι έν αυτόν έκτίσθη τά πάντα, τά έν τοις ουρανοις και τά επί της γης, τά όρατά και τά άόρατα ” (Πρός Κολοσσαείς α΄ 15-16).

Ό άγιος Μάξιμος ο όμολογητής έπισημαίνει:

“Τοῦτό ἐστιν τό μέγα καί ἀπόκρυφον μυστήριον τοῦτό ἐστιν τό μακάριον, δι’ ὃ τά πάντα συνέστησαν τέλος. Τοῦτό ἐστιν ὁ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων προεπινοούμενος θεῖος σκοπός, ὃν ὀρίζοντες εἶναι φαμεν, προεπινοούμενον τέλος, οὐ ἔνεκα μὲν πάντα, αὐτό δέ οὐδενός ἔνεκα. Πρός τοῦτο τό τέλος ἀφορῶν, τὰς τῶν ὄντων ὁ Θεός παρήγαγεν οὐσίας. Τοῦτο κυρίως ἐστί τό τῆς προνοίας καί τῶν προνοουμένων, πέρας καθ’ ὃ εἰς τό Θεόν, ἢ τῶν ὑπ’ αὐτοῦ πεποιημένων ἐστίν ἀνακεφαλαίωσις.

Τοῦτό ἐστι τό πάντας περιγράφον τούς αἰῶνας, καί τήν ὑπεράπειρον καί ἀπειράκις ἀπείρως προϋπάρχουσαν τῶν αἰῶνων μεγάλην τοῦ Θεοῦ βουλήν ἐκφαίνον μυστήριον ἧς γέγονεν ἄγγελος αὐτός ὁ κατ’ οὐσίαν τοῦ Θεοῦ Λόγος γενόμενος ἄνθρωπος καί αὐτόν, εἰ θέμις εἰπεῖν, τόν ἐνδότατον πυθμένα τῆς Πατρικῆς ἀγαθότητος φανερόν καταστήσας, καί τό τέλος ἐν αὐτῷ δείξας, δι’ ὃ τήν πρός τό εἶναι σαφῶς ἀρχήν ἔλαβον τό πεποιημένα. Διά γάρ τόν Χριστόν, ἤγουν τό κατά Χριστόν μυστήριον, πάντες οἱ αἰῶνες, καί τά ἐν αὐτοῖς τοῖς αἰῶσιν, ἐν Χριστῷ τήν ἀρχήν τοῦ εἶναι καί τό τέλος εἰλήφασιν” (Μαξίμου Ὁμολογητοῦ Ἐρώτησις ξ’ (ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καί ἀσπίλου Χριστοῦ προεγνώσαμεν πρό καταβολῆς κόσμου· φανερωθέντος δε ἐπ’ ἐσχάτων τῶν χρόνων δι’ ἡμᾶς. Ὑπό τίνος προεγνωσμένου;) “Πρός Θαλάσσιον τόν Ὁσιώτατον Πρεσβύτερον καί Ἠγούμενον Διαφόρων Ἀπόρων τῆς θείας Γραφῆς εἰς ἐρωτήσεις καί ἀπαντήσεις ξε’ ” P.G. 90, 621).

Δηλαδή: “Αὐτό εἶναι τό μεγάλο καί ἀπόκρυφο μυστήριον. Αὐτό εἶναι τό μακάριο τέλος γιά τό ὁποῖο ἔχουν γίνει ὅλα. Αὐτός εἶναι ὁ θεῖος σκοπός πού προεπινοήθηκε πρίν ἀπό τήν ἀρχή τῶν ὄντων, πού ὀρίζοντάς τον μπορούμε νά τόν ποῦμε «προεπινοούμενο τέλος», γιά χάρι τοῦ ὁποῖου ἔγιναν τά πάντα καί αὐτό γιά χάρι κανενός. Σ’ αὐτό τό τέλος ἀτενίζοντες δημιούργησε ὁ Θεός τίς οὐσίες τῶν ὄντων. Αὐτό εἶναι κυρίως τό πέρας τῆς προνοίας καί ἐκείνων πού ἡ πρόνοια προνοεῖ, σύμφωνα μέ τό ὁποῖο γίνεται ἡ ἐπανασυναγωγή στό Θεό ὅλων τῶν ποιημάτων του. Αὐτό εἶναι τό μυστήριον πού περικλείει ὅλους τούς αἰῶνες καί φανερώνει τήν ὑπεράπειρη καί πού ἄπειρες φορές ἀπείρως προϋπάρχει ἀπό τούς αἰῶνες μεγάλη βουλή τοῦ Θεοῦ, τῆς ὁποίας βουλῆς

ἀγγελιοφόρος ἔγινες ὁ ἴδιος ὁ σύμφωνος μέ τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ Λόγος ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος, καί φανέρωσε, ἄν μοῦ ἐπιτρέπεται νά πῶ, τόν ἴδιο τό βαθύτερο πυθμένα τῆς Πατρικῆς ἀγαθότητος κι ἔδειξε μέσα σ' αὐτόν τό τέλος, πού γιά χάρι του τά δημιουργήματα ἔλαβαν σαφῶς τήν ἀρχή τῆς ὑπαρξίης τους. Γιατί γιά τό Χριστό, δηλαδή γιά τό μυστήριο κατά Χριστό, ὅλοι οἱ αἰῶνες καί ὅλα ὅσα περιέχουν ἔχουν λάβει τήν ἀρχή καί τό τέλος τοῦ εἶναι τους”.

στ) Ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐτάχθη ἀπό τόν Θεό Δημιουργό Του “φυλάσσειν” τήν δημιουργία (Γενέσεως β’ 15).

ζ) Ὅτι ὅλα τά δημιουργήματα δοξολογοῦν τόν Θεό Κτίστη καί Δημιουργό τους καί αἰνοῦν Αὐτόν, ἐκπληροῦντα τούς λόγους τῶν ὄντων:

“Αἰνεῖτε αὐτόν ἥλιος καί σελήνη, αἰνεῖτε αὐτόν πάντα τὰ ἄστρα καί τὸ φῶς. Αἰνεῖτε αὐτόν οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν καί τὸ ὕδωρ τὸ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν” (Ψαλμός ρμη’ (148) 2-4).

* * * * *

2) Ὅτι δέν ὑπάρχει μεταξύ πίστεως καί ἐπιστήμης σύγκρουσι ὅταν ἐκάστη μένει στά ὅριά της. Οὔτε ἡ πίστι ὑποτάσσεται στούς νόμους τοῦ φυσικοῦ κόσμου οὔτε ἡ ἐπιστήμη δύναται νά ἐπιλύει ὅλα τά προβλήματα. Ἡ μία ἀναβιβάζει τόν ἄνθρωπο στά αἰῶνια καί τά ὑπερφυσικά ἐλευθεροῦσα αὐτόν ἀπό τά γεώδη καί πρόσκαιρα. Ἡ ἄλλη οἰκονομεῖ τά ἐν τῷ κόσμῳ καί αὐτά ὑπό πολλούς περιορισμούς.

Τά ὅρια τῶν δύο αὐτῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ τῆς πίστεως καί τῆς γνώσεως ἐπεσημάνθησαν στό Διεθνές Ἐπιστημονικό Συνέδριο πού διοργάνωσε ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 4-8 Ὀκτωβρίου 2000 μέ τήν εὐκαιρία τῶν ἑορτασμῶν τοῦ Ἰωβηλαίου γιά τήν συμπλήρωσι δύο χιλιάδων ἐτῶν ἀπό τήν γέννησι τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπό τίς εἰσηγήσεις:

α) τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀλβανίας κ. Ἀναστασίου μέ θέμα: “Ἡ Ὁρθοδοξία πρό τῆς ραγδαίας ἐξελίξεως τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν (Διαπιστώσεις - προτάσεις)”.

β) τοῦ Ἐλλογιωτάτου κ. Νικολάου Ἀρτεμιάδου, Ὁμότιμου Καθηγητοῦ Μαθηματικῶν τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν καί Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μέ θέμα: “Θετικές ἐπιστήμες καί μεταφυσικές ἀλήθειες”, πού ἐτόνισε ὅτι:

“...ἡ πρόοδος τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ὄχι μόνο δέν ὀδηγεῖ στήν ἀμφισβήτηση μεταφυσικῶν ἀληθειῶν καί τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἀλλά ἀντιθέτως μας φωτίζει στόν νά νοιώσουμε τίς ἀλήθειες αὐτές καί νά ζήσουμε ἀρμονικά μέ τήν Ὁρθόδοξο Χριστιανική Πίστη”.

Ὁ μακαριστός Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος κυρός Χριστόδουλος στόν Χαιρετισμό, πού ἀπηύθυνε πρός τά μέλη καί τούς εἰσηγητές τοῦ ἀναφερθέντος Συνεδρίου ἐτόνισε ὅτι:

“Ἡ Ἐκκλησία ὁμως ἀναγνωρίζοντας μέν τό γεγονός ὅτι κάθε ἀνακάλυψη ἀποτελεῖ διείσδυση στά μυστικά τῆς θεϊκῆς σοφίας εὐνοεῖ τήν ἐπιστήμη. Ἀντικρῖζει ὁμως καί μία κοινωνία πού δέν διακρίνεται γιά τήν πνευματική ποιότητά της, τήν προσήλωσιν σέ ἀρχές καί ἀξίες, μία κοινωνία πού ἔχει τήν ιδιότητα νά γεννᾷ περισσότερα προβλήματα ἀπό ὅσα νά λύνει, πού χαρακτηρίζεται ἀπό παθολογικό ἐγωϊσμό καί ἀλαζονεία, πού στερεῖται ἀπό κάθε ἴχνος αἰωνίας προοπτικῆς”.

* * * * *

3) Ὅτι οἱ ἀστρονομικές πληροφορίες τῆς Βίβλου ἀπαιτοῦν ἰδιαιτέρους κανόνες ἐρμηνείας καί κατανοήσεως τους ἐφ’ ὅσον ἡ Ἁγία Γραφή πρωτίστως ὁμιλεῖ γιά τόν Θεό καί τά ἔργα τοῦ Θεοῦ καί ὀδηγεῖ τήν ψυχή στήν σωτηρία.

* * * * *

4) Νά τονίσει καί νά ὑπομνήσει τήν συμβολή τῶν κληρικῶν στήν ἀνάπτυξη τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν.

Ἀπό μία σύντομη ἔρευνα γιά τήν παροῦσα Ἡμερίδα συνέλεξα ἓνα πλούσιο ὑλικό πού κατέταξα σέ τρεῖς ἐνότητες.

Στήν πρώτη ἐνότητα ἐνέταξα τούς κληρικούς πού διέπρεψαν ὡς λόγιοι καί ἐδίδαξαν τά λεγόμενα τότε “νεωτερικά μαθήματα” ἢ ἔγραψαν ἀξιόλογα συγγράμματα.

Ἀναφέρω τά ὀνόματα τους κατατάσσοντάς τους χρονολογικά, κατά τήν χρονολογία τῆς γεννήσεώς τους

α'. Λέων ὁ Φιλόσοφος ἢ Μαθηματικός

Ἐγενήθη κατά τήν πρώτη δεκαετία τοῦ θ' αἰῶνος. Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (840 μ.Χ.). Ἐδίδαξε καί διεύθυνε τόν Πανεπιστήμιο τῆς Μαγναύρας.

Ἐπῆρξε ἐκ τῶν κυριωτέρων μορφῶν τῆς ἐπί αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως Θεοφίλου (820-842μ.Χ.) συντελεσθείσης ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων καί τῶν ἐπιστημῶν. Ἐδωσε μεγάλη ὄθησι στίς θετικές ἐπιστήμες.

Ἐνδιαφερόταν ἰδιαιτέρως γιά τήν Ἀστρονομία καί τά Μαθηματικά. Μεταξύ τῶν ἔργων του περιλαμβάνεται καί πραγματεία περί ἐκλείψεως ἡλίου καί σελήνης.

β'. Μιχαήλ Ψελλός

Ὁ ὑπάτος τῶν φιλοσόφων τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος. Ἐκ τῶν μεγαλυτέρων πνευματικῶν μορφῶν τοῦ μέσου Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ψελλός γεννήθηκε στήν Νικομήδεια τό 1018 μ.Χ. Διακρίθηκε ὡς σοφός, πολιτικός ἀνὴρ καί καθηγητής τῆς φιλοσοφίας. Διετέλεσε πρωθυπουργός τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαήλ τοῦ Παραπινάκη (1071-1078μ.Χ.). Τό 1054 ἐκάρην μοναχός καί ἔλαβε τό ὄνομα Μιχαήλ.

Ἀπό ἐπιστολές του βγαίνει τό συμπέρασμα, ὅτι δίδασκε καί Γεωμετρία (τήν ἐν γραμμαῖς θεωρίαν). Ἐγραψε καί φυσικές πραγματείες. Σέ ἐπιστολή του ἀναφέρει, ὅτι οἱ φθορές καί οἱ γενέσεις τῆς ὕλης γίνονται ἀπό φυσικά αἷτια καί ὄχι ἀπό ἀόρατες καί μυστικές δυνάμεις. Ἀνάμεσα στά ἔργα του πού στηρίχθηκαν σ' αὐτή τήν ἄποψη εἶναι τό “*Ἐπίλυσις Φυσικῶν Ζητημάτων*”, στό ὁποῖο περιέχονται καί στοιχεῖα Μετεωρολογίας. Ἐπίσης ἀξιόλογο ἔργο του εἶναι τό “*Περί λίθων δυνάμεως*”, στό ὁποῖο ἀναφέρονται οἱ φυσικές ἰδιότητες τῶν ὀρυκτῶν. Σέ ἐπιστολή του πού ἀπευθύνει στόν Πατριάρχη Μιχαήλ

Κηρουλάριο αναφέρεται στην παρασκευή του χρυσοῦ. Ἐγγραψε καί ἀστρονομικά ἔργα ὅπως τό “*Περί Μεγάλου Ἐνιατοῦ*” καί τό σωζόμενο “*Περί τῆς κινήσεως τοῦ χρόνου, τῶν κύκλων τοῦ Ἡλίου καί τῆς Σελήνης, τῆς Ἐκλείψεως Αὐτῶν καί τῆς τοῦ Πάσχα εὐρέσεως*”.

Ὁ Ψελλός ἔγγραψε καί μεικτές ἐργασίες. Στήν πραγματεία του “*Διδασκαλία Παντοδαπῆ*” πού ἐπίσης σώζεται περιέχονται 200 θέματα ἐπιστημονικά τῆς ἀστρονομίας, τῆς μετεωρολογίας, τῆς κοσμολογίας, τῆς φυσικῆς, τῆς βοτανικῆς καί τῶν μαθηματικῶν. Στό ἔργο του “*Σύνταγμα εὐσύνοπτον εἰς τὰς τέσσαρας Μαθηματικάς Ἐπιστήμας*” ἐκτός ἀπό τίς ἐπιστήμες τῆς Ἀριθμητικῆς, τῆς Μουσικῆς, τῆς Γεωμετρίας καί τῆς Ἀστρονομίας ὑπάρχουν καί στοιχεῖα Μετεωρολογίας.

γ’. Θεοδόσιος ὁ Κορυδαλλεύς (1563)

Μητροπολίτης Ναυπάκτου καί Ἄρτης. Γεννήθηκε στήν Ἀθήνα περί τό 1563. Ἀριστοτελικός φιλόσοφος καί ἐπιφανέστατος διδάσκαλος καί συγγραφεύς.

Ἐγγραψε: α) “*Υπομνήματα καί ζητήματα εἰς τήν περί τοῦ οὐρανοῦ πραγμάτων*”, β) “*Γεωγραφικά ἢ περί Κόσμου καί τῶν μερῶν αὐτοῦ*”. Αὐτό τό σύγγραμμα φέρεται καί μέ τό τίτλο “*Περί Ἀστρολογίας καί Σύνοψις εἰσαγωγικότερα εἰς Γεωγραφίαν*”.

δ’. Κορέσσιος Γεώργιος.

Περίφημος Χῖος λόγιος, ἱατρός, θεολόγος καί φιλόσοφος τοῦ β’ μισοῦ τοῦ ἰσ’ αἰῶνος.

Ἐδίδαξε στό Πανεπιστήμιο τῆς Πίζης στήν Ἰταλία. Κατά τό διάστημα τῆς καθηγεσίας του συγκρούσθηκε μέ τόν μέγα μαθηματικό καί ἀστρονόμο τῆς ἐποχῆς Γαλιλαῖο, πού ἐδίδασκε στό ἴδιο Πανεπιστήμιο.

ε’. Βησσαρίων Μακροῦς.

Ἠγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Λιγκιαδῶν ἐπί τοῦ ὄρους Μιτσικέλι τῆς Ἠπείρου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων. Συγκαταλέγεται στους λογιώτερους κληρικούς τοῦ ἰζ’ αἰῶνος διδάσκαλος καί συγγραφεύς πολυγραφώτατος. Γεννήθηκε στά Γιάννενα τό 1635.

Στά ανέκδοτε έργα του σέ χειρόγραφα υπάρχουν μαθηματικά και αστρονομικά μελετήματα τοῦ ἀνδρός.

στ΄. Μεθόδιος Ἀνθρακίτης.

Πεπαιδευμένος κληρικός. Ἐγενήθη περί τό 1660 στή Καμινιά Ζαγορίου Ἡπείρου.

Ἐσπούδασε στή Βενετία ἐπί πολλά ἔτη μαθηματικές ἐπιστῆμες καί διεκρίθη ὡς δάσκαλος. Συνέβαλε στήν ἐκπαιδευτική μεταρρύθμισι, ὅπου γιά πρώτη φορά εἰσήγαγε στήν Ἑλλάδα τίς μαθηματικές ἐπιστῆμες.

Ἀπό τά ἐπιστημονικά ἐγχειριδία του διασώθηκε πλήρες τό ὑπό τόν τίτλον “*Ὁδός Μαθηματική*”.

ζ΄. Μελέτιος, Μητροπολίτης Ἀθηνῶν.

Ἐγενήθη τό 1661 στά Ἰωάννινα. Ὑπῆρξε ἐκ τῶν σοφωτέρων καί λογιωτέρων μορφῶν τῆς ἐποχῆς του. Διακρίθηκε ὡς ἄνδρας πολυμαθέστατος καί συγγραφεύς πολυγραφώτατος.

Συνέγραψε μεταξύ ἄλλων καί μαθηματικά συγγράμματα, ὅπως τό “*Γεωγραφία παλαιά τέ καί νέα*”.

η΄. Χρῦσανθος ὁ Νοταρᾶς.

Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, διαπρεπῆς Ἱεράρχης καί ἀστρονόμος Γεννήθηκε τό 1663. Ὑπῆρξε πολυγραφώτατος σέ συγγράμματα γεωγραφικοῦ, ἱστορικοῦ, μαθηματικοῦ καί κυρίως ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου. Μεταξύ αὐτῶν ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά τά ἑξῆς:

“*Εἰσαγωγή εἰς Γεωγραφικά καί Σφαιρικά*”.

“*Ἱστορία καί περιγραφή τῆς Ἁγίας Γῆς καί Ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλήμ*”.

“*Πίναξ Γεωγραφικός τῆς τε πάλαι καί νέας ἀπάσης ἐγνωσμένης Γῆς*”.

“*Ἐρμηνεία καί καταγραφή τοῦ τεταρτημορίου τῆς σφαίρας*”.

θ΄. Γεώργιος Σουγδουρῆς

Σοφός κληρικός καί δάσκαλος πού ἔζησε καί ἔδρασε στά Γιάννενα κατά τό β΄ ἡμισυ τοῦ 17 καί στίς ἀρχές τοῦ ἐπομένου 18 αἰῶνος.

Ἐδίδαξε στά Γιάννενα καί τίς θετικές ἐπιστῆμες Φυσική καί Μαθηματικά.

ι΄. Βασιλόπουλος Μπαλᾶνος

Διαπρεπής κληρικός, δάσκαλος και συγγραφεύς. Γεννήθηκε τό 1694. Ἔδρασε κυρίως στά Γιάννενα. Κατέχει ὅλως ἐξέχουσα θέσι στή χορεία τοῦ δασκάλων τοῦ Γένους κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Ὑπῆρξε δεινός μαθηματικός καί φιλόσοφος. Ὡς δάσκαλος ὁ Μπαλᾶνος διέπρεψε κυριώτατα στή διδασκαλία τῶν μαθηματικῶν.

Ὁ Ἰώσηπος Μοισιόδαξ ἐκφραζόμενος ἐπαινετικῶς περὶ αὐτοῦ λέγει, ὅτι ἀνεδείχθη “ἐν πολλοῖς ἄλλοις δοκιμώτερος καί ἐν τοῖς μαθηματικοῖς ἀριστεύων” καί ὅτι “διήλθεν ἐν δυσὶ τόμοις ὅλοις περὶ τῶν στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου, περὶ τῶν προβλημάτων τοῦ Ἀρχιμήδους, περὶ τῆς Τριγωνομετρίας, εἴτε τῆς ἐπιπέδου εἴτε τῆς σφαιρικῆς, περὶ τῶν τμήσεων τῶν κωνικῶν”.

Συνέγραψε τήν μελέτη “Ἡ ὁδός Μαθηματικῆ” περιέχουσα τίς κυριώτερες πραγματεῖες τῶν μαθηματικῶν, ἤτοι Στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδου, Σφαιρικό κατά Θεοδοσίου, Γεωμετρία θεωρητική, Τριγωνομετρία πρακτική κ.λπ.

ια΄. Δωρόθεος ὁ Λέσβιος.

Κληρικός ἐκ Λέσβου. Ἐγενήθη περὶ τό 1700. Ἐπιφανής φιλόσοφος καί διευθυντής τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας Κωνσταντινουπόλεως.

Συνέγραψε τό “Περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς περιπατητικῆς φιλοσοφίας κατά Νεύτωνα καί τῶν μηχανικῶν φυσιολόγων”.

ιβ΄. Εὐγένιος Βούλγαρις.

Ἀρχιεπίσκοπος Σλαβνίου καί Χερσῶνος. Διαπρεπής κληρικός καί δάσκαλος τοῦ Γένους. Γεννήθηκε στήν Κέρκυρα τό 1716.

Ἀναγνωρίζεται ὅτι εἶναι ἀπό τούς δραστηριώτερους καί πολυγραφωτέρους τῶν δασκάλων τοῦ Γένους. Προεῖχε ἀπό τούς συγχρόνους του λογίους καί κατέστη τό κέντρο τῆς διανοητικῆς καί πνευματικῆς κινήσεως τῶν Ἑλλήνων. Ἐγραψε τά ἐν συνεχείᾳ ἔργα:

“Μαθηματικῶν στοιχείων αἱ πραγματεῖαι...”

“Περὶ τοῦ συστήματος τοῦ παντός”

Στά ἔργα του συγκαταλέγονται καί οἱ μεταφράσεις:

“Φυσική” Ἰωάννου Φρειδερίκου Βουκέρερ.

“Ἀριθμητικῆ καί Γεωμετρία” Βολφίου.

“Εἰσαγωγή εἰς τά ἀριθμητικά”.

“Αριθμητικά στοιχεία”.

“Στοιχεία Γεωμετρίας”.

ιγ'. Ίωσηπος Μοισιόδαξ

Γεννήθηκε μεταξύ των ετών 1725-1730 στο χωριό Τσερανβόδα Δοβρουτσάς της Βουλγαρίας. Χειροτονήθηκε Διάκονος και έλαβε το όνομα Ίωσηπος. Δάσκαλος και συγγραφέας.

Στό φυλλάδιο του “Σημειώσεις Φυσιολογικές” ασχολείται με την έρμηνεία-από εμπειρική και όρθολογική σκοπιά-μετεωρολογικών φαινομένων, όπως εκείνων της παρατεταμένης όμίχλης και του έπίμαχου για τον 18ο αιώνα ζητήματος των παλιρροιών.

Άλλες απόψεις του για την έπιστήμη και την φυσική φιλοσοφία αναπτύσσει στό έργο του “θεωρία της Γεωγραφίας”, όπου τάσσεται υπέρ της ήλιοκεντρικής θεωρίας αναφέροντας έπιχειρήματα προς στήριξη της.

Συνέγραψε και μία “Αριθμητική”. Συνέταξε τά “Στοιχεία Μαθηματικών και Φυσικής”.

Μετέφρασε τμήμα των “Μαθηματικών Στοιχείων” του Tacquet (μέχρι και την Τριγωνομετρία) και των Μαθηματικών του Caille (Καϊλλέ).

Άνέκδοτο παραμένει τό σύγγραμμά του “Επιτομή Αστρονομίας κατά τούς Νεωτέρους”

ιδ'. Νικηφόρος Θεοτόκης.

Άρχιεπίσκοπος Σλαβινίου και Χερσώνος. Γενήθηκε τό 1730 στην Κέρκυρα. Έλληνας κληρικός από τούς διαπρεπέστερους της προεπαναστατικής περιόδου μέ άξιοζήλευτη δασκαλική και συγγραφική δρασι.

Συνοπτικώς τό συγγραφικό έργο του Θεοτόκη έχει ως άκολούθως:

“Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συνεργανισθέντα”.

“Στοιχεία Μαθηματικά “τόμοι τρεις”.

“Στοιχεία Γεωγραφίας”.

Στά ανέκδοτα έργα του συμπεριλαμβάνονται:

“Αριθμητική”.

“Περί ήλεκτρικής δυνάμεως”.

“Περί μετεώρου φυσικής”.

“Γεωγραφία σύντομος”.

“Γεωμετρία”.

ιε΄. Κοσμάς Μπαλᾶνος

Διαπρεπής κληρικός καί δάσκαλος. Γεννήθηκε στά Ἰωάννινα τό 1731.

Ἐξεδόθη τό σύγραμμά του “ Ἐκθεσις συνοπτική Ἀριθμητικῆς, Ἄλγεβρας καί Χρονολογίας”.

ιστ΄. Ἰωάννης Πέζαρος.

Ἱερεύς, διδάσκαλος καί οἰκονόμος τῆς Μητροπόλεως Λαρίσης. Ἐγενήθη στόν Τύρναβο μεσοῦντος τοῦ 17 αἰῶνος.

Ὁ φημισμένος στήν ἐποχή του Λαρισαῖος ἱερεύς καί δάσκαλος δίδασκε στούς μαθητές του ἅπασα τήν διδακτέα ὕλη. Στήν ἕκτη τάξι τά Μαθηματικά καί τήν Φυσική.

ιζ΄. Δωρόθεος ὁ Πρώτος.

Ἐθνομάρτυς πού συγκαταλέγεται στούς σπουδαιότερους λόγιους Ἱεράρχες τοῦ 18 αἰῶνος. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας καί Ἀδριανουπόλεως. Γεννήθηκε στά μέσα τοῦ 17 αἰῶνος.

Ἐδίδαξε στή Σχολή τῆς Χίου καί διηύθυνε τήν νέα Σχολή τοῦ Γένους στήν Κωνσταντινούπολι στήν ὁποία ἐδίδαξε Φυσικά, Μαθηματικά καί Γεωμετρία.

ιη΄. Στέφανος Δούγκας

Κληρικός πού γεννήθηκε στό β΄ μισό τοῦ 17 αἰῶνος. Μετέβη στήν Γερμανία πού ἐσπούδασε φιλοσοφία καί μαθηματικά στήν Γοτίγγη, Ἰένη καί Χάλη

Συνέγραψε τό δίτομο ἔργο “Στοιχεῖα Ἀριθμητικῆς καί Ἄλγεβρας” Ἀνέκδοτα παραμένουν τά ἔργα του “Φυσική” καί “Αἰσθητική”

ιθ΄. Δανιήλ Φιλιππίδης.

Λόγιος ἱερομόναχος καί συγγραφεύς πού θεωρεῖται μεταξύ τῶν προδρομῶν τῆς νεοελληνικῆς ἀναγεννήσεως. Γεννήθηκε τό 1758 στίς Μηλιές τοῦ Πηλίου.

Ἐγραψε τίς μελέτες:

“Γεωγραφία νεωτερικῆ”.

“Ἐπιτομή Ἀστρονομίας”.

Μεταφράσεις τοῦ ἔργου τοῦ Ἱερωνύμου Χαλάνδ “Ἀστρονομία”. Μετέφρασε τό ἔργο τοῦ Γασπάρεως.

κ΄. Γρηγόριος Κωνσταντᾶς

Έπιφανής λόγιος κληρικός. Γενήθηκε στις Μηλιές του Πηλίου τό 1758. Έφοίτησε στην Άθωνιάδα, στη Σχολή της Χίου, στην Μεγάλη του Γένους Σχολή στην Αύθεντική Σχολή του Βουκουρεστίου, όπου διδάχθηκε και τά νεωτερικά μαθήματα ήτοι Γεωγραφία του Θεοδότου και τό επίτομο μαθηματικό του Σεγνέρου.

Στήν Βιέννη δίδαξε μαζί μέ τόν εξάδελφό του Δανιήλ Φιλιππίδη τόν πρώτο τόμο της Γεωγραφίας στην καθομιλουμένη γλώσσα. Υπήρξε άναμφιβόλως μία από τίς σπουδαιότερες πνευματικές και ήθικές φυσιογνωμίες της νεώτερης ιστορίας μας μέ δρᾶσι πολυμερῆ, εὐρεία και άποδοτική στό στάδιο τῶν ἔθνικῶν ἀγῶνων και της παιδείας, στους όποιους πρωταγωνίστησε μέ άξιοθαύμαστη έπιμονή και ενεργητικότητα και μέ βαθειά πάντοτε επίγνωση της άποστολής και του χρέους του.

Άπό κοινού μέ τόν Άνθιμο Γαζή και τό Δανιήλ Φιλιππίδη, μέ τούς όποιους ήταν συμπολίτες και στενότατοι συγγενείς (ήσαν πρωτοξάδελφοι) άνήλθαν στις ύψηλότερες κορυφές της διανοήσεως και τῶν πνευματικῶν κατακτήσεων και απέβησαν διεθνείς σχεδόν πνευματικές προσωπικότητες και ταυτοχρόνως φλογεροί και δημιουργικοί δάσκαλοι.

κα΄. Άνθιμος Γαζής

Κληρικός, δάσκαλος του Γένους από τούς μεγαλωνύμους, που έδρασαν προεπαναστικῶς και κατά την διάρκεια του άγῶνος. Γεννήθηκε στις Μηλιές του Πηλίου τό 1758.

Ό Γαζής διαπνεόταν από σφοδρό για την παιδεία έρωτα και πιστεύοντας, ότι ή πνευματική ανάπτυξη τῶν άπανταχού Έλλήνων θα καταστοῦσε τό Γένος ικανό να κατευθύνει την μοίρα του, επιδιώκει μέ την έκδοσι βιβλίων την πνευματική αναγέννησι τῶν ύποδούλων.

Έκδίδει τό 1800 τόν “Άτλαντα” περιέχοντα καθολικούς γεωγραφικούς πίνακες της ύδρογείου σφαίρας.

Τό 1801 έκδίδει τόν “Πίνακα γεωγραφικόν της Ευρώπης”.

Τό ίδιο έτος έκδίδει την Carte de la Grèce μέ τό πρόσθετο τίτλο “Πίναξ γεωγραφικός της Ελλάδος μέ τά παλαιά και τά νέα όνόματα”.

Τό 1802 εξέδωκε τόν “Πίνακα Γεωγραφικόν της Ασίας”, την “Σύνοψι τῶν κωνικῶν τομῶν Γονίδωνος του Γρανδῆ ” και την “Χημική Φιλοσοφία”, του Φουρναρᾶ.

Τό 1803 την “Επιτομή της Αστρονομίας ” του Λαλάνδ και άναλυτική πραγματεία τῶν κωνικῶν τομῶν του Καϊλλέ”.

Τό 1804 πλουτίζει μέ σημειώσεις καί σχέδια τήν “Γεωγραφίαν” τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκου.

Ἐπανεκδίδει τό 1807 τήν “Γεωγραφίαν” τοῦ Ἀθηνῶν Μελετίου.

κβ'. Βενιαμίν ὁ Λέσβιος.

Ἱερομόναχος ἀπό τούς ἐπιφανέστερους λογίους καί δασκάλους. Γενήθηκε στό Πλωμάριο τῆς Λέσβου τό 1762.

Στά ἐκδοθέντα ἔργα του περιλαμβάνονται:

α) “Στοιχεῖα Ἀριθμητικῆς” (Α' μέρος)

β) “Γεωμετρία Εὐκλείδου, στοιχεῖα εἰς δύο τόμους”.

Ἐγραψε Φυσική καί Ἀλγεβρα.

* * * * *

Στήν δεύτερη ἐνότητα ἐνέταξα τούς κληρικούς πού δίδαξαν ἢ διηύθυναν τίς διάφορες ὀνομαστές Σχολές τῶν δύο ἑκατονταετηρίδων (ιστ' καί ιζ') ὅπου ἐδιδάσκοντο τά “νεωτερικά μαθήματα”

α'. Κύριλλος Λούκαρις, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1572).

β'. Σωφρόνιος Καλλονᾶς

γ'. Βικέντιος Δαμωδός (1676)

δ'. Κριτίας, ὀφφικίαλος διδάσκαλος τῆς Μεγάλης Σχολῆς τοῦ Γένους καί Μέγας Ἐκκλησιάρχης (1690)

ε'. Ἰάκωβος ὁ Κύπριος διάκονος καί λόγιος (τέλη τοῦ ιζ' αἰῶνος)

στ'. Ἱερόθεος Δενδρινός (1697)

ζ'. Σαμουήλ ὁ Χαντζερῆς, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1700)

η'. Ἰάκωβος ὁ Ἀναστασίου (ιη' αἰών), ἐκ τῶν ἐπιφανῶν διδασκάλων καί ἱεροκηρύκων

θ'. Νικόλαος Τζερετζούλης (1703)

ι'. Γεράσιμος ὁ Χαλεπίου (1712)

ια'. Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης (1713)

ιβ'. Μακάριος Καλογεράς (1713)

ιγ'. Καισάριος (Κωνσταντῖνος) Δαπόντες (1714)

- ιδ'. Δημήτριος Καταρτζής ἢ Φωτιάδης,
 ιε'. Μέγας Λογοθέτης -σεβάσμιος πατριάρχης τῶν λογίων (1720-1725)
 ιστ'. Ἀθανάσιος ὁ Πάριος (1722) ὁ “ἐν πᾶσιν πρωτεύων”.
 ιζ'. Κυπριανός Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (1723) ἐκ Κύπρου
 ιη'. Μακάριος ὁ Νοταρᾶς (1731) Μητροπολίτης Κορίνθου
 ιθ'. Δανιήλ Κεραμεύς (ἀ' μισό τοῦ ιη' αἰῶνος)
 κ'. Ἀντώνιος Μαρτελάος (1754)
 κα'. Νεόφυτος Δούκας, πολυγραφώτατος λόγιος (1760)
 κβ'. Ἐπιφάνιος ἢ Στέφανος Δημητριάδης, λόγιος (1760)
 κγ'. Γεράσιμος ὁ Γ' Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ Κύπρος (1765)
 κδ'. Ἰγνάτιος, Μητροπολίτης Οὐγγαροβλαχίας (Βουκουρεστίου) (1766)

 κε'. Νεόφυτος Βάμβας (1770)

 κστ'. Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὁ ἐξ Οἰκονόμων (1780)
 κζ'. Θεόφιλος Καίρης (1784)
 κη'. Κοσμᾶς Φλαμιᾶτος (1786)
 κθ'. Κωνσταντῖνος Τυπάλδος (1795) Μητροπολίτης Σταυρουπόλεως
 λ'. Διονύσιος Ἐπιφανιάδης (1802)
 λα'. Ἰγνάτιος Λαμπρόπουλος (1814)
 λβ'. Θεόκλητος Φαρμακίδης (1784)
 λγ'. Ζωσιμᾶς Ἐσφιγμενίτης (1835)

*****

Στήν τρίτη ἐνότητα ἐνέταξα τοὺς φημισμένους λογίους αὐτῆς τῆς ἐποχῆς πού εἶτε κατήγοντο ἀπό ἱερατικούς προγόνους εἶτε εἶχαν διδασκάλους τους τοὺς λογάδες τοῦ Γένους μας εἶτε δίδαξαν στοὺς φημισμένες Σχολές τοῦ Γένους πού λειτουργοῦσαν μέ εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας καί ἐδιδάσκοντο οἱ νέες γνώσεις

- α'. Γεώργιος Κορέσιος
- β'. Γεράσιμος ό Βυζάντιος (ιη' αιών)
- γ'. Ίωάννης Δημητριάδης ή Σκλαβόπουλος (ιη' αιών)
- δ'. Ίωάννης Καρυοφύλλης (ιζ' αιών)
- ε'. Βασίλειος Κουταληνός (β' μισό ιη' αιώνος)
- ζ'. Σέργιος Μακραϊός (1734-1740)
- η'. Άλέξανδρος Μαυροκαδρᾶτος (1641-1711)
- θ'. Νικόλαος Μαυροκορδᾶτος (1670-1730)
- ι'. Άλέξανδρος ό εκ Τυρνάβου ή Τύρναβος (1711-1761)
- ια'. Παναγιώτης Κοδρικᾶς (1750-55)
- ιβ'. Άθανάσιος Ψαλίδας (1767)
- ιγ'. Κωνσταντίνος Κούμας (1777)
- ιδ'. Γεώργιος Γεννάδιος (1786)
- ιε'. Ίάκωβος ό Άργεϊός (.....)
- ιστ'. Σπυρίδων Άσάνης (.....)

* * * * *

Δέν άγνοοῦμε, ότι όλοι αὐτοί οί λογάδες πού αναφέρθησαν άνήκαν σέ διαφορετικές σχολές σκέψεως, ότι μερικοί λόγιοι συνεκρούσθησαν μετά μεγάλης σφοδρότητος μέ τούς όμοτίμους τους για τίς ιδέες τους, ότι και ἄλλων οί ιδέες άποδοκιμάσθησαν.

Τό κοινό χαρακτηριστικό όλων εἶναι, ότι προώθησαν τίς νέες έπιστήμες και τίς ένέταξαν στό εκπαιδευτικό σύστημα τών ύποδούλων Έλλήνων πού δέν ήταν ένιαίο και μέ αναλυτικά προγράμματα, πού ήταν άναγκαίο όμως νά περιλαμβάνει και τίς νέες γνώσεις.

* * * * *

Εὐχαριστοῦμε τὴν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας πού ἀποδέχθηκε τὴν εἰσήγησι τῆς Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Εὐρωπαϊκῶν Θεμάτων καί ἐνέκρινε τὴν σύγκλησι τῆς παρουσίης Ἡμερίδος.

Εὐχαριστοῦμε ἰδιαίτερος τόν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν κ. Ἱερώνυμο γιά τὴν παρουσία του στήν Ἡμερίδα καί τοὺς λοιπούς Σεβασμιωτάτους Ἀρχιερεῖς πού εὐλογοῦν μέ τὴν παρουσία τους τίς ἐργασίες της.

Εὐχαριστοῦμε τὰ μέλη τῆς Εἰδικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Εὐρωπαϊκῶν Θεμάτων διά τὴν συμβολήν τους εἰς τὴν προετοιμασίαν τῆς παρουσίης Ἡμερίδος.

Εὐχαριστοῦμε τοὺς Ἐντιμολογιωτάτους Διευθυντές τῶν Γραφείων τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου καί τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐπιτροπῆς πού προθύμως συνεργάζονται σέ Προγράμματα κοινῶν ἐνδιαφέροντος καί σκοποῦ μέ τὴν Ἐπιτροπή μας καί κατ' ἐπέκτασι μέ τὴν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Εὐχαριστοῦμε τοὺς Ἐντιμωτάτους Προέδρους τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν καί τοῦ Πλανηταρίου Εὐγενιδείου Ἰδρύματος τοὺς συδιοργανωτές τῆς Ἡμερίδος αὐτῆς.

Εὐχαριστοῦμε ἰδιαίτερος τοὺς εἰσηγητές τῆς Ἡμερίδος, πού ἀνέλαβαν παρά τόν φόρτο τῶν ἐργασιῶν τους νά παρουσιάσουν τίς εἰσηγήσεις τους.

Εὐχαριστοῦμε καί ὅλους τοὺς παρόντες πού προσήλθαν στίς ἐργασίες τῆς Ἡμερίδος.

“Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπερεκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν, κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἡμῖν, αὐτῷ ἡ δόξα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰῶνων ἀμήν”

(Πρὸς Ἐφεσίους γ' 20-21)

Ἑλληνικός Διαφωτισμός
Περίοδος

Α΄

Μέσα τοῦ 18ου αἰῶνα - ἕως τό 1774

ὅτε ὑπεγράφη ἡ Συνθήκη Κιουτσούκ - Καϊναρτζή

Διά τῆς συνθήκης παριχωροῦνται δικαιώματα παιδείας εἰς τοὺς ὑποδούλους

Β΄

1774-1800

Γ
1800-